

УДК 346.12

О.Ф. ДУЧАЛ, Інститут економіко-правових досліджень Національної академії наук України

СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД ПРАВОВІДНОСИН З ВИДАЧІ ЗАСТАВНИХ ЗА УЧАСТЮ ДЕРЖАВНИХ ТА КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ключові слова: право господарського відання, право оперативного управління, приватизація, застава

Законодавством передбачені особливості участі підприємств державного та комунального сектора економіки у правовідносинах з видачі заставних, що обумовлено специфікою правового статусу майна, яке закріплено за зазначеними суб'єктами господарювання на праві господарського відання або оперативного управління. Слід зазначити, що така специфіка безпосередньо відбивається на порядку укладення основного договору та договору застави, проте враховуючи похідний характер заставних, справляє суттєвий вплив на правовідносини з їх видачі.

Вказаним питанням займалися такі дослідники: Н.В. Рев'юк, О.І. Виговський, Р.В. Карпов, проте не було розкрито особливостей видачі заставних за участю державних та комунальних підприємств. Тому метою статті є виявлення особливостей правовідносин з видачі заставних за участю державних та комунальних підприємств. Її новизну становить концепція вдосконалення та систематизації законодавства, що регулює правовідносини, пов'язані з видачею заставних за участю підприємств державного та комунального сектора економіки.

Частиною 1 статті 5 Закону України «Про іпотеку» [1] передбачені вимоги до предмета іпотеки, а саме:

– нерухоме майно має належати іпотекодавцю на праві власності або на праві госпо-

дарського відання, якщо іпотекодавцем є державне або комунальне підприємство, установа чи організація;

– нерухоме майно може бути відчужене іпотекодавцем і на нього відповідно до законодавства може бути звернене стягнення;

– нерухоме майно зареєстроване у встановленому законом порядку як окремих виділених у натурі об'єкт права власності, якщо інше не встановлено цим Законом.

Крім того, ст.14 Закону України «Про іпотеку» передбачено, що забороняється передача в іпотеку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації. До таких об'єктів віднесено об'єкти, передбачені наступними нормативними актами:

– Законом України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» [2];

– Переліком пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації.

Частиною 4 статті 12 Закону України «Про приватизацію державного майна» [3] встановлено, що з моменту прийняття рішення про приватизацію підприємства забороняється передача його майна в іпотеку. Така позиція законодавця здається вдалою, оскільки необхідне забезпечення збереження активів підприємства в тому ж стані, який був на момент прийняття рішення про приватизацію з метою здійснення оцінки його вартості, а також попередження зменшення інвестиційної привабливості підприємства через можливе виведення зі складу його майнового комплексу найпривабливіших активів.

Проте, частиною 4 статті 12 Закону України «Про приватизацію державного майна» передбачається можливість передачі в іпотеку майна, що підлягає приватизації за умови погодження державного органу приватизації. Порядок такого погодження передбачено наказом Фонду державного майна України № 163 «Про затвердження Порядку погодження державними органами приватизації умов договорів застави майна та іпотеки» від

19.02.2015 р. (далі по тексту буде іменуватися – «Порядок») [4].

Як передбачено Порядком, погодження укладення договору іпотеки здійснюється Фондом державного майна України та його регіональними відділеннями. Вказаний Порядок передбачає перелік документів, необхідних для розгляду питання і орган приватизації має право відмовити в укладенні договору іпотеки у наступних випадках:

- документи не відповідають вимогам;
- виявлено недостовірні дані у поданих документах;
- підприємство-заявник не в змозі виконати умови основного зобов'язання, яке забезпечується іпотекою;
- звернення стягнення на предмет іпотеки може призвести до порушення виробничого циклу підприємства.

У випадку узгодження укладання іпотечного договору в подальшому підприємство-іпотекодавець повинно надавати органу узгодження звіт відносно виконання основного зобов'язання, забезпеченого іпотекою, згідно з його умовами і відносно бізнес-плану (техніко-економічного обґрунтування).

Згідно з листом Вищого арбітражного суду «Про деякі питання практики застосування у вирішенні спорів законодавства про приватизацію державного майна» від 25.04.2001 р. [5], недотримання вимог законодавства щодо залучення суб'єктів організаційно-господарських повноважень у іпотечних правовідносинах за участю державних або комунальних підприємств, стосовно яких розпочато приватизаційну процедуру, є підставою визнання їх недійсними як таких, що не відповідають закону.

Виникає питання щодо ролі відповідного органу управління згідно зі статутом підприємства-заявника, який приймає рішення щодо укладення договору іпотеки. З одного боку, такий орган виступає як титульний власник майна, який забезпечує виконання обов'язку шляхом прийняття рішення про

передачу майна в іпотеку. З іншого боку, такий орган права регресу у разі втрати своїх активів не має. Тобто, наявний механізм захисту державного майна дещо не досконалий.

Наразі законодавство, яке регулює відносини, пов'язані з державними та комунальними підприємствами, є дуже розпорошене. Нормативними актами, що регулюють діяльність державних та комунальних підприємств, є:

- Цивільний кодекс України;
- Господарський кодекс України [6];
- Закон України «Про власність»;
- Закон України «Про приватизацію державного майна»;
- Закон України «Про управління об'єктами державної власності»;
- Декрет Кабінету Міністрів України «Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств»
- Постанова Верховної Ради України «Про управління майном підприємств, установ та організацій, що є у загальнодержавній власності».

Цей перелік не є виключним. Таких нормативних документів ще досить багато, проте не кожний юрист із великим досвідом знає про всі ці акти. Що вже казати про керівників, відповідальних осіб державних та комунальних підприємств.

Така кількість нормативних актів тягне за собою складність правозастосовної діяльності з одного боку. З другого боку, такий порядок справ дає можливість заінтересованим особам «нечистим на руку» користуватися цим та здійснювати свою протизаконну діяльність та зловживати таким становищем.

З метою вирішення цієї проблеми шляхом систематизації доцільним буде прийняття спеціального закону, який би об'єднав в собі всі чинні норми.

Крім того, такий закон повинен містити в собі положення, згідно з яким державне та/або комунальне підприємство за аналогі-

єю із Фондом державного майна зобов'язане надавати органу управління державним та/або комунальним підприємством звіт, що буде містити інформацію щодо виконання договору, забезпеченого іпотекою, згідно з його умовами та щодо бізнес-плану (техніко-економічного обґрунтування). Крім того, такому органу управління необхідно надати право приймати рішення про відкликання своєї згоди на передачу майна в іпотеку у разі незадовільного виконання державним та/або комунальним підприємством вимог бізнес-плану (техніко-економічного обґрунтування).

Таким чином, суб'єктний склад правовідносин з видачі заставних за участю державних та комунальних підприємств має певну специфіку, обумовлену наявністю вираженого публічного інтересу. До кваліфікуючих ознак суб'єктного складу зазначених відносин слід віднести наступні:

- участь суб'єктів організаційно-господарських повноважень, а саме, Фонду державного майна та уповноваженого органу, до сфери управління якого належить заставодавець. Зазначені органи не є суб'єктами правовідносин з видачі заставної. Проте від здійснення ними юридично значимих дій (прийняття відповідного рішення) залежить можливість участі державного або комунального підприємства у зазначених правовідносинах у якості заставодавця;

- наділення Фонду державного майна повноваженнями кредитора у організаційно-господарському зобов'язанні щодо контролю за станом виконання договору, забезпеченого іпотекою.

У відповідності до листа Вищого арбітражного суду «Про деякі питання практики застосування у вирішенні спорів законодавства про приватизацію державного майна» від 25.04.2001 р. [5], недотримання вимог законодавства щодо залучення суб'єктів організаційно-господарських повноважень у іпотечних правовідносинах за участю державних

або комунальних підприємств, стосовно яких розпочато приватизаційну процедуру, є підставою визнання їх недійсними як таких, що не відповідають закону.

Отже, правовідносини з видачі заставних за участю державних та комунальних підприємств мають свої особливості. Вчені, які займалися близькими за змістом дослідженнями, не виявили такі особливості та не запропонували подальший розвиток. Чинне законодавство, що регулює такі правовідносини, є дуже об'ємним та міститься в багатьох нормативних актах. В статті запропонована концепція щодо вдосконалення та систематизації такого законодавства шляхом прийняття окремого закону. Крім того, стаття містить пропозицію щодо визначення кваліфікуючих ознак суб'єктного складу правовідносин з видачі заставних за участю державних та комунальних підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про іпотеку» : від 05.06.2003 р. // Відомості ВВР України. – 2003. – № 38. – Ст. 313.
2. Закон України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» : від 07.07.1999 р. // ВВР України. – 1999. – № 37. – Ст. 332.
3. Закон України «Про приватизацію державного майна» : від 04.03.1992 р. // ВВР України. – 1992. – № 24. – Ст. 348.
4. Наказ Фонду державного майна «Про затвердження Порядку погодження державними органами приватизації умов договорів застави майна та іпотеки» : від 09.02.2015 р. // Офіційний вісник України. – 2015. – № 17. – Ст. 458.
5. Лист Вищого арбітражного суду «Про деякі питання практики застосування у вирішенні спорів законодавства про приватизацію державного майна» : від 25.04.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_500800-01.

6. Господарський кодекс України // ВВР | України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

Дучал О. Ф. Суб'єктний склад правовідносин з видачі заставних за участю державних та комунальних підприємств / О. Ф. Дучал // Форум права. – 2015. – № 3. – С. 71–74 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_3_14.pdf

Виконано аналіз чинного законодавства, що регулює відповідні правовідносини та виявлені їх особливості. Запропоновано концепцію вдосконалення та систематизації законодавства. Визначені кваліфікуючі ознаки суб'єктного складу.

***

Дучал О.Ф. Субъектный состав правоотношений по выдаче закладных при участии государственных и коммунальных предприятий

Выполнен анализ действующего законодательства, которое регулирует соответствующие правоотношения и выявлены их особенности. Предложена концепция усовершенствования и систематизации законодательства. Определены квалифицирующие признаки субъектного состава.

***

Duchal O.F. Subjective Membership of Legal Relations for the Issuance of Mortgages Bonds With the Participation of Governmental and Municipal Enterprises

In the article was analyzed the current legislation, which regulates correspondent legal relations and identified their features. The conception of improvement and systematization of legislation was proposed. Qualifying evidences of subjective membership were defined.

Форум права Форум